

VTA NÕUETELE VASTAVUSE HINDAMISMAATRIKSID

1. LOOMADE IDENTIFITSEERIMISE JA REGISTREERIMINE KM 6-8

NÕUE 1: Loomapidaja peab PRIA-s registreerima veiste, lammaste, kitsede ja sigade pidamiseks kasutatavad loomakasvatushooned ja -rajatised ning loomade pidamiseks piiritletud alad. Tegevusvaldkonna või registriandmete muutumisel, loomapidamise lõpetamisel, peab loomapidaja esitama sellekohased andmed kirjalikult PRIA-le seitsme tööpäeva jooksul muudatustest arvates.

Põllumajandusministri määrus nr 88 § 1; §3 lg 10

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
		Väike kari, loomade liikumine väike	Suur loomade liikumine, sõltumata karja suurusest	Suur kari ja suur loomade liikumine
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on hõlmanud üksnes kontrollitavat karja.	Rikkumine on hõlmanud kahte karja.	Rikkumine on hõlmanud kolme karja.	Rikkumine on hõlmanud rohkem kui kolme karja.
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
		Andmed on esitatud loomapidamise keskregistrile kuni 60 päeva jooksul pärast karja loomist.	Andmed on esitatud loomapidamise keskregistrile rohkem kui 60 päeva pärast viimase karja loomist.	Põllumajandustootja ei taha oma karjasid registreerida

NÕUE 2: Veis peab olema identifitseeritav nõuetele vastavate kõrvamärkidega, mis kinnitatakse veise kummassegi kõrva 20 päeva jooksul alates looma sündimise päevast või enne nimetatud tähtaja möödumist looma ühest karjast teise või tapamajja viimise korral.

Põllumajandusministri määrus nr 128 § 3 lg 4; § 6; § 9

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Kuni 1% loomadest on identifitseerimata	Kuni 2 identifitseerimata looma. Üle 1%-5% loomadest ID-ta	Rohkem kui 2 identifitseerimata looma. Üle 5%-loomadest ID-ta	Loomi ei ole võimalik identifitseerida
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on hõlmanud üksnes kontrollitavat karja.	Rikkumine on hõlmanud kahte karja.	Rikkumine on hõlmanud kolme karja.	Rikkumine on hõlmanud rohkem kui kolme karja.
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Rikkumise püsivust ei ole võimalik kindlaks teha. Rikkumine on kestnud 1 kuni 30 päeva	Rikkumine on kestnud 31 kuni 60 päeva.	Rikkumine on kestnud 61 kuni 100 päeva.	Loomapidaja ei taha loomi kõrva märkidega märgistada. Rikkumine on kestnud üle 100 päeva.

NÕUE 3: Lammas ja kits peavad olema identifitseeritavad nõuetele vastavalt ja märgistatakse kuue kuu jooksul alates looma sündimise päevast või enne nimetatud tähtaja möödumist looma ühest karjast teise või tapamajja viimise korral.

Põllumajandusministri määrus nr 128 § 3 lg2; § 4; § 9

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Kuni 1% loomadest on identifitseerimata	Kuni 2 identifitseerimata looma. Üle 1%-5% loomadest ID-ta	Rohkem kui 2 identifitseerimata looma. Üle 5% loomadest ID-ta	Loomi ei ole võimalik identifitseerida
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on hõlmanud üksnes kontrollitavat karja.	Rikkumine on hõlmanud kahte karja.	Rikkumine on hõlmanud kolme karja.	Rikkumine on hõlmanud rohkem kui kolme karja.
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Rikkumise püsivust ei ole võimalik kindlaks teha. Rikkumine on kestnud 1 kuni 30 päeva	Rikkumine on kestnud 31 kuni 60 päeva.	Rikkumine on kestnud 61 kuni 100 päeva.	Loomapidaja ei taha loomi kõrva märkidega märgistada. Rikkumine on kestnud üle 100 päeva.

NÕUE 4: Siga peab olema märgistatud nõuetele vastavalt, kui on liikunud välja loomakasvatushoonest või -rajatisest või loomade pidamiseks piiritletud alalt, kus siga sündis.

Põllumajandusministri määrus nr 128 § 3 lg3; § 5; § 9

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Kuni 1% loomadest on identifitseerimata	Kuni 2 identifitseerimata looma. Üle 1%-5% loomadest ID-ta	Rohkem kui 2 identifitseerimata looma. Üle 5%-loomadest ID-ta	Loomi ei ole võimalik identifitseerida
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on hõlmanud üksnes kontrollitavat karja.	Rikkumine on hõlmanud kahte karja.	Rikkumine on hõlmanud kolme karja.	Rikkumine on hõlmanud rohkem kui kolme karja.
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Rikkumise püsivust ei ole võimalik kindlaks teha. Rikkumine on kestnud 1 kuni 30 päeva	Rikkumine on kestnud 31 kuni 60 päeva.	Rikkumine on kestnud 61 kuni 100 päeva.	Loomapidaja ei taha loomi kõrva märgistada. Rikkumine on kestnud üle 100 päeva.

NÕUE 5: Veise, lamba, kitse kõrvamärgi kadumise või loetamatuks muutumise korral peab loomapidaja täitma nõutud vormi ja esitama selle PRIA-le kahe päeva jooksul arvates kõrvamärgi kadumisest või loetamatuks muutumisest ja kinnitama põllumajandusloomale uue kõrvamärgi seitsme päeva jooksul arvates selle Jõudluskontrolli Keskusest väljastamisest.

Põllumajandusministri määrus nr 128 § 10 lg 2; 4

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Kõrvamärgi kadumisest pole PRIA-le esitatud taotlust asenduskõrvamärgi saamiseks 2 päeva jooksul märgi kadumisest	Kuni 10% loomadest on rikutud nõuet	Rohkem kui 10% loomadest on rikutud nõuet	
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on hõlmanud üksnes kontrollitavat karja.	Rikkumine on hõlmanud kahte karja.	Rikkumine on hõlmanud kolme karja.	Rikkumine on hõlmanud rohkem kui kolme karja.
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
		Rikkumine on kestnud kuni 30 päeva.	Rikkumine on kestnud rohkem kui 30 päeva.	Loomapidaja ei taha loomi kõrva märkidega märgistada.

NÕUE 6: Loomapidaja omab karjas oleval veisel täidetud veisepassi, selle kadumise, loetamatuks muutumise või selles vigade avastamise korral esitab loomapidaja taotluse uue veisepassi saamiseks PRIA-le seitsme päeva jooksul asjakohase sündmuse toimumisest arvates.

Põllumajandusministri määrus nr 128 § 7 lg 3; 5

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Kuni 10% veise-passides nõuete rikkumisi	Rohkem kui 10 veisel on rikutud nõuet Rohkem 10% loomadest on rikutud nõuet	Rohkem kui 10 veisel ei ole veisepassi Rohkem kui 10% veistest on puudu veisepassid	
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on hõlmanud üksnes kontrollitavat karja.	Rikkumine on hõlmanud kahte karja.	Rikkumine on hõlmanud kolme karja.	Rikkumine on hõlmanud rohkem kui kolme karja.
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
		Rikkumine on kestnud kuni 30 päeva.	Rikkumine on kestnud rohkem kui 30 päeva.	Loomapidaja ei taha antud nõuet täita

NÕUE 7: Loomapidaja peab nõuetekohast arvestus tema poolt peetavate veiste, lammaste, kitsede ja sigade üle ning säilitab arvestusdokumendid kolme aasta jooksul alates põllumajanduslooma karjast väljaliikumise, hukkumise, kadumise ja tapmise päevast.

Põllumajandusministri määrus nr 128 § 12

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Kuni 5 % loomadel vähemtõsiseid nõude rikkumisi	Rohkem kui 5 % loomadel vähemtõsiseid nõuete rikkumisi või kuni 5% tõsiseid nõude rikkumisi	Üle 5% tõsised nõude rikkumisi või loomad puuduvad registris	Puudub loomade register, loomad identifitseerimata ja registreerimata
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on hõlmanud üksnes kontrollitavat karja.	Rikkumine on hõlmanud kahte karja.	Rikkumine on hõlmanud kolme karja.	Rikkumine on hõlmanud rohkem kui kolme karja.
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
		Rikkumine on kestnud kuni 50 päeva.	Rikkumine on kestnud rohkem kui 50 päeva.	Loomapidaja ei taha antud nõuet täita

NÕUE 8: Loomapidaja edastab PRIAle nõutud vormis andmed oma veiste, lammaste ja kitsede märgistamise, liikumise, hukkumise, kadumise, tapmise (oma tarbeks lihaks, lihaks tapamajas, hädatapp, kontrolltapmine), Eestist väljaviimise või Eestisse sissetoomise kohta EL liikmesriigist või ühendusevälisest riigist 7 päeva jooksul alates eelpool loetletud sündmuse toimumisest.

Põllumajandusministri määrus nr 128 § 7 lg 1; lg 7

Põllumajandusministri määrus nr 184 § 14 lg 1

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	3%-15% nõude rikkumisi	16-25% nõude rikkumisi	26-35% nõude rikkumisi	Üle 35% nõude rikkumisi
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on hõlmanud ühte karja.	Rikkumine on hõlmanud kahte karja.	Rikkumine on hõlmanud kolme karja.	Rikkumine on hõlmanud rohkem kui kolme karja.
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Rikkumine on kestnud 1-30 päeva	Rikkumine on kestnud 31-60 päeva.	Rikkumine on kestnud 61-100 päeva	Rikkumine on kestnud üle 100 päeva

2. HORMOONIDE KASUTAMINE LOOMAKASVATUSES KM 10

NÕUE 9: Turustada ei tohi inimtoiduks loomi ja neilt pärit loomseid saadusi, kellele on manustatud keelatud aineid ning ravimeid või kui loomaarsti poolt määratud ravimi keeluaeg ei ole möödunud.

Põllumajandusministri 12.01.2009 määrus nr 5 §1 Toiduseadus § 22 lg 4

Põllumajandusloomadel kasutamise eesmärgil on keelatud käidelda järgmisi biostimulaatoreid, hormoonpreparaate ja muid aineid:

- 1) nõukogu määruse (EMÜ) nr 37/2010, milles sätestatakse ühenduse menetlus veterinaarravimijääkide piirnormide kehtestamiseks loomsetes toiduainetes, lisas tabel 2 nimetatud farmakoloogilised toimeained (*Aristolochia* spp. ja sellest valmistatud preparaadid, Klooramfenikool, Kloroform, Kloorpromasiin, Kolhitsiin, Dapsoon, Dimetridasool, Metronidasool, Nitrofuraanid (sh furasolidoon), Ronidasool);
- 2) androgeense, gestageense või östrogeense toimega ained, sealhulgas 17 β -östradiool ja selle estrilaadsed derivaadid;
- 3) stilbeenid ja stilbeeni derivaadid ning nende soolad ja estrid;
- 4) türeostaatikumid;
- 5) nõukogu otsuse 1999/879/EÜ, mis käsitleb veiste somatotropiini turuleviimist ja manustamist ning millega tunnistatakse kehtetuks otsus 90/218/EMÜ, artiklis 1 nimetatud veiste somatotropiinid (BST);
- 6) β -agonistid.

Loomset toitu on keelatud kasutada, kui loomale on manustatud ravimit või hormonaalse toimega ainet ja kui nende kasutamise järgne keeluaeg ei ole möödunud.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
		Ravimijääkidega/ebaseaduslikke aineid tarbinud looma või ravimijääke/ebaseaduslikke aineid sisaldava loomse saaduse tarnimise üksikjuhtum, mille puhul tarnimise eest vastutaja on looma või loomse saaduse kohe tagasi kutsunud.	Ravimijääkidega/ebaseaduslikke aineid tarbinud looma või ravimijääke/ebaseaduslikke aineid sisaldava loomse saaduse tarnimine, kui tarnimise eest vastutaja ei ole kohe tagasi kutsunud.	Ravimijääkidega/ebaseaduslikke aineid tarbinud looma või ravimijääke/ebaseaduslikke aineid sisaldava loomse saaduse tarnimine, kui tarnimise eest vastutaja ei ole üldse tagasikutsumiseks reageerinud
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
		Rikkumine on hõlmanud ühte karja.	Rikkumine on hõlmanud kahte karja.	Rikkumine on hõlmanud rohkem kui kahte karja.
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
		Üksikjuhtum või rikkumine toimunud viimase kuu jooksul.	Rikkumine on kestnud mitte rohkem kui kuus kuud.	Kestust ei ole võimalik kindlaks määrata või on rikkumine kestnud rohkem kui kuus kuud.

NÕUE 10: Loomapidaja peab arvestust põllumajandusloomale manustatud ravimite ja ravimsöötade kohta.

Põllumajandusministri 23.02.2005 määrus nr 21 § 15

Loomapidaja peab arvestust põllumajandusloomale manustatud ravimite ja ravimsöötade kohta.

Arvestuses kajastatakse:

- 1) looma või loomarühma identifitseerimise andmed;
- 2) kasutatud ravimi või ravimsööda nimetus ja manustatud kogus;
- 3) andmed ravimi väljastanud veterinaararsti või apteegi kohta;
- 4) ravimi manustamise kuupäev ja andmed manustaja kohta;
- 5) veterinaararsti etteantud manustamisviis ja raviskeem;
- 6) määratud keeluaeg.

Loomapidaja võib nimetatud andmed kanda selleks otstarbeks mõeldud vihikusse, raamatusse või tervisekaardile või salvestada elektrooniliselt. Veterinaararstilt saadud kirjalike selgituste ja retseptide kogumine kausta on arvestuseks piisav, kui loomapidaja lisab dokumentidele nõutud andmed või peab nende kohta eraldi arvestust.

Keeluaja kehtivuse ajal põllumajanduslooma müügi või mõnel muul viisil võõrandamise korral edastab loomapidaja keeluajaga seonduvad andmed uuele loomapidajale.

Veterinaararst ning loomseid saadusi tootev loomapidaja esitab Veterinaar- ja Toiduametile andmed ravimite ja ravimsöötade kasutamise kohta viimase nõudmisel.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Kuni 5 % loomadel vähemtõsiseid nõude rikkumisi	Rohkem kui 5 % loomadel vähemtõsiseid nõuete rikkumisi või kuni 5% tõsiseid nõude rikkumisi	Üle 5% tõsised nõude rikkumisi	Ravitud loomad identifitseerimata või puudub ravimi arvestus
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on hõlmanud üksnes kontrollitavat karja.	Rikkumine on hõlmanud kahte karja.	Rikkumine on hõlmanud kolme karja.	Rikkumine on hõlmanud rohkem kui kolme karja.
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
		Rikkumine on kestnud kuni 50 päeva.	Rikkumine on kestnud rohkem kui 50 päeva.	Loomapidaja ei taha antud nõuet täita

3. TOIDU- JA SÖÖDAOHUTUS KM 11

NÕUE 11: Turuleviidav toit peab olema ohutu inimese tervisele ning vastama õigusaktides sätestatud nõuetele.

EPN määrus (EÜ) nr 178/2002 art 14; Toiduseadus § 12 lg 1

Toit on töödeldud, osaliselt töödeldud või töötlemata aine või toode, mis on mõeldud inimestele tarvitamiseks või mille puhul eeldatakse, et seda tarvitavad inimesed. Toitu ei tohi turule viia, kui see ei ole ohutu. Ohutuks ei saa pidada toitu, mis on tervisele kahjulik ja inimtoiduks kõlbmatu.

Esmatootmine – esmatoodete tootmine, pidamine või kasvatamine, kaasa arvatud saagikoristus, lüpsmine ja põllumajandusloomade kasvatamine enne tapmist (määrus (EÜ) nr 178/2002 artikkel 3 lõige 17).

Esmatootmine on mõiste, millega kirjeldatakse põllumajandusettevõttes või sellega sarnasel tasandil tehtavaid toiminguid, ning see hõlmab muu hulgas:

- taimsete saaduste nagu teravilja, puuviljade, köögiviljade ja maitsetaimede kasvatamine ning nende vedu, ladustamine ja käitlemine (ilma nende laadi oluliselt muutmata) ja edasine vedu ettevõttesse;
- toiduloomade kasvatamine ning sellega seotud toimingud;
- lüpsmine ja piima hoiustamine;
- munade tootmine ja korjamine tootja valdustes (välja arvatud munade pakkimine);
- mee varumine ja sellega seotud toimingud.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Tingimused ohutu toidu tootmiseks ei ole täies ulatuses tagatud, esineb üksikuid puudujääke. Toit ei ole jõudnud turule	Ei ole tagatud tingimusi ohutu toidu tootmiseks ja toit ei ole turule jõudnud	Ei ole tagatud tingimusi ohutu toidu tootmiseks ja toit on tagasi kutsutud	Ei ole tagatud tingimusi ohutu toidu tootmiseks ja toitu ei ole tagasi kutsutud
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on toimunud ühes tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 2 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 3 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 4 või enamas tootmisüksuses
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Rikkumise kestvust pole võimalik kindlaks määrata	Rikkumine on ühekordne	Rikkumine on korduv	Rikkumine on pidev ja käitleja ei taha nõuet täita

NÕUE 12: Sööt peab olema ohutu inimese ja looma tervisele.

Alus: EÜ nr 178/2002 art 15; Söödaseadus § 4 lg 2

Sööt on ohtlik, kui sellel on kahjulik mõju inimese või looma tervisele, või kui looma söötmisel sellise söödaga pole loomadelt saadavad saadused inimestele ohutud.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
		Söötmis- või söödatootmisalas olevas söödas on keelatud materjale		Kontrollide käigus on kindlaks tehtud, et ettevõttes käideldav sööt sisaldab soovimatuid aineid üle lubatud piirnormi ja/või salmonellat ning ohtlikku sööta kasutati edasi
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Keelatud materjale on ainult söödatootmisalas ----- Loomi/loomade saadusi ei ole veel turustatud		Keelatud materjale on söötmisalas ----- ---	----- -- Loomi/loomade saadusi on turustatud
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Saastet on võimalik eemaldada		Pärast teada saamist, et sööt on saastunud soovimatute ainete ja/või salmonellaga, on sööta kasutatud	Saastet ei ole võimalik eemaldada

NÕUE 13: Esmatoodete tootmisega tegelevad toidukäitlejad peavad tagama suurimas võimalikus ulatuses esmatoodete kaitse saastumise eest, võttes arvesse esmatoodete mis tahes järgnevat töötlemist.

EPN määrus (EÜ) nr 852/2004 art 4 lg 1 ning lisa I A osa (II jaotise punkti 4 alapunktid g, h ja j; punkti 5 alapunktid f ja h

Toidukäitlejad peavad järgima asjakohaseid ühenduse ja riiklike õigusaktide sätteid ohuohje kohta esmatootmises ja sellega seotud toimingutes, sealhulgas: meetmed õhust, pinnasest, veest, söödast, väetistest, veterinaarravimitest, taimekaitsevahenditest ja biotsiididest ning jäätmete säilitamisest, käsitlemisest ja kõrvaldamisest tulenevate saastumise ohjamisest.

Hügieeninõuded saastumise vältimiseks esmatootjatele on sätestatud määru (EÜ) nr 852/2004 I lisa A-osas. Kontrollitakse nõuete 17 ja 9 hindamise kaudu.

Antud nõude osas kontrollitakse loomsete esmatoodete tootmisega tegelevas üksuses:

- jäätmete ja ohtlike ainete käitlemist (hoiustamine, kasutamine, utiliseerimine); (852/2004 II jaotise punkti 4 alapunkt g)
- bioohutusmeetmete rakendamist; (852/2004 II jaotise punkti 4 alapunkt h)
- Söödalisandite ja veterinaarravimite õige kasutamine (852/2004 II jaotise punkti 4 alapunkt j)

Antud nõude osas kontrollitakse taimsete esmatoodete tootmisega tegelevas üksuses:

- jäätmete ja ohtlike ainete käitlemist (hoiustamine, kasutamine, utiliseerimine);(852/2004 II jaotise punkti 5 alapunkt f)
- taimekaitsevahendite ja biotsiidide kasutamist vastavalt kasutamisyhendamisele (852/2004 II jaotise punkti 5 alapunkt h)

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Tingimused toidu saastumise vältimiseks ei ole täies ulatuses tagatud, esineb üksikuid puudujääke. Toit ei ole jõudnud turule	Ei ole tagatud tingimusi toidu saastumise vältimiseks ja toit ei ole turule jõudnud	Ei ole tagatud tingimusi toidu saastumise vältimiseks ja toit on tagasi kutsutud	Ei ole tagatud tingimusi toidu saastumise vältimiseks ja toit ei ole tagasi kutsutud
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on toimunud ühes tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 2 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 3 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 4 või enamas tootmisüksuses
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Rikkumise kestvust pole võimalik kindlaks määrata	Rikkumine on ühekordne	Rikkumine on korduv	Rikkumine on pidev ja käitleja ei taha nõuet täita

NÕUE 14: Esmatoodete tootmisega tegelevad toidukäitlejad peavad pidama arvestust ja säilitama andmeid asjakohasel viisil ja asjakohase aja jooksul ohtude ohjamiseks võetud meetmete kohta.

EPN määrus (EÜ) nr 852/2004: III jaotise punkt 8 alapunktid a, b, d ja e, punkti 9 alapunktid a ja c

Antud nõude täitmist kontrollitakse taimsete esmatoodete tootmisega tegelevas üksuses. Loomsete esmatoodete tootmisega tegelevas üksuses kontrollitakse arvestust nõuete 10, 15 ja 18 all.

Toidukäitlejad peavad pidama arvestust ja säilitama andmed asjakohasel viisil ja asjakohase aja jooksul ohtude ohjamiseks võetud meetmete kohta vastavalt toidukäitlemisettevõtte laadile ja suurusele. Toidukäitlejad peavad tegema neis arvepidamistes sisalduva asjaomase teabe kättesaadavaks pädevale asutusele.

Antud nõude osas kontrollitakse taimsete esmatoodete tootmisega tegelevas üksuses arvestust:

- taimekaitsevahendite ja biotsiidide mis tahes kasutamise kohta; *punkti 9 alapunkt a*
- esmatootest või muudel eesmärkidel võetud proovide analüüsi tulemuste kohta. *punkti 9 alapunkt c*

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Arvestust peetakse aga esineb üksikuid puudusi		Arvestust peetakse ja esineb tõsiseid rikkumisi	Arvestust ei peeta ja andmeid ei säilitata või on esitatud teadlikult valeandmeid
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on toimunud ühes tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 2 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 3 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 4 või enamas tootmisüksuses
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Rikkumise kestvust pole võimalik kindlaks määrata	Rikkumine on ühekordne	Rikkumine on korduv	Rikkumine on pidev ja käitleja ei taha nõuet täita

NÕUE 15: Toorpiim peab olema nõuetekohane ja pärinema kliiniliselt tervetelt loomadelt. Lüpsiseadmed ja ruumid, kus piima hoitakse, käsitsetakse või jahutatakse on paigaldatud ja ehitatud piima saastumisohtu maksimaalselt piiravalt. Lüpsimine sooritatakse hügieeniliselt. Vahetult pärast lüpsi tuleb piim hoida puhtas kohas, mis on projekteeritud ja varustatud saastamist vältivalt.

853/2004 artikli 3 lõige 1; *Toiduseadus §12 lg 1 ja §21 lg 1; Põllumajandusministri (15.06.2006) määrus nr 72 §4; Põllumajandusministri (15.06.2006) määrus nr 71 §2 lg 3, 4 ja §5 lg 3*

Toorpiim peab olema pärit loomadelt:

1. kes ei ilmuta inimestele piima kaudu kanduda võivate nakkushaiguste sümptomeid;
2. kelle üldine tervislik seisukord on hea, kes ei saasta piima;
3. kellele pole manustatud keelatud aineid ega tooteid ning kes pole saanud keelatud ravi;
4. kelle suhtes, kui neile on manustatud lubatud tooteid või aineid, on järgitud ettenähtud keeluaegu
5. karjas on teostatud nõutud uuringud RLTP raames (tuberkuloos, brutselloos, leukoos, salmonelloos, bluetongue) ja pole kehtestatud kitsendusi zoonooside valdkonnas.
6. Kehtivad tervisetõendid kõigil farmis töötavatel inimestel.

Piima hoidmise ruumid peavad olema kaitstud kahjurite eest, olema piisavalt eraldatud ruumidest, kus hoitakse loomi ja vajadusel omama sobilikke külmutusseadmeid. Piimaga ettenähtud korras kokkupuutuvate seadmete pinnad peavad olema kergesti puhastatavad ja vajaduse korral desinfitseeritavad ning neid tuleb hoida heas korras. Sellised pinnad tuleb pärast kasutamist puhastada ja vajaduse korral desinfitseerida. Lüpsimine sooritatakse hügieeniliselt. Vahetult pärast lüpsi hoitakse piim piima hoidmise ruumis ja nõutaval temperatuuril. Piim tuleb peale lüpsi viivitamata jahutada temperatuurini 8° C igapäevase kogumise puhul või temperatuurini mitte üle 6° C, kui kogumine ei toimu iga päev. Transpordi ajal tuleb külmaahel säilitada. Siin käsitletakse reaalselt toorpiimas fikseeritud bakterite üldarvu ning somaatiliste rakkude geomeetrilist keskmist juhul kui uuringud teostatakse JKK piimalaboratooriumi poolt. Need piimatootmisettevõtted, kes toorpiimauuringuid JKK piimalaboris ei teosta tõendavad toorpiima nõuetekohasust katseprotokolli(de) esitamiseega. Katseprotokolli(de) esitamist ei nõuta väikeses koguses toorpiima otseturustajatelt, kes realiseerivad toorpiima oma piimakäitlemisettevõttest kohapealt.

Kriteeriumid lehma toorpiima turustamisel (853/2004):

- bakterite arv temperatuuril 30 ° C (ml kohta)

Nõue: ≤ 100 000 (libisev geomeetriline keskmine üle kahe kuu, vähemalt kaks proovi kuu kohta);

- somaatiliste rakkude arv (ml kohta)

Nõue: ≤ 400 000 (libisev geomeetriline keskmine üle kolme kuu, vähemalt üks proov kuu kohta);

Kriteeriumid teiste liikide toorpiima puhul:

- bakterite arv temperatuuril 30 ° C (ml kohta)

Nõue: ≤ 1 500 000 (libisev geomeetriline keskmine üle kahe kuu, vähemalt kaks proovi kuu kohta);

Üldnõue toorpiima turustamisel

- toorpiim ei sisalda antibiootilisi jääkaineid koguses, mis ületaks lubatud tasemeid või nende kombineeritud summa ületaks mis tahes lubatud maksimumväärtuse.

Käitlejal on kohustus teavitada pädevat asutust ja rakendada asjakohaseid meetmeid kui toorpiim ei vasta eeltoodud punktides kirjeldatud nõuetele.

Otseturustusel tuleb täiendavalt teostada (Alus: Põllumajandusministri 15. juuni 2006. a [määrus nr 71](#) “Toorpiima käitlemise hügieeninõuded”):

- Staphylococcus aureuse esinemise kontroll, üks kord kahe kuu jooksul.

Nõue: tulemus alla 500/ml;

- toorpiimas antibiootiliste ainete jääkide esinemise kontroll, üks kord kuus (Delvotest)

Erand:

Siseriiklikult on Eestis erandiks käitlejad, kes turustavad toorpiima väikeses koguses piimatootmisettevõttest otse tarbijale ja nemad toorpiimale analüüse ei teosta. Sellisele toorpiimale laborianalüüside teostamise kohustus kvaliteedi kontrolliks puudub Vastutuse toote ohutuse ja kvaliteedi eest võtavad nii toote tootja kui ka tarbija

Punktis 15 toodud nõude hindamise aluseks on tõendatud toorpiima nõuetekohasus. Üksikproovi tulemus ei ole bakterite üldarvu ja soomaatiliste rakkude arvu osas nõude rikkumise aluseks. Nõude rikkumise aluseks on bakterite üldarvu ja soomaatiliste rakkude arvu geomeetrilise keskmise ületamine. Toorpiima otseturustamisel loetakse nõude rikkumiseks, kui on ületatud Staphylococcus aureusele kehtestatud piirnõorm. Antibiootiliste jääkainete esinemist loetakse nõude rikkumiseks kui on tõendatud antibiootiliste jääkainete esinemine (Delvotest) JKK piimalabori poolt analüüsitud proovis või on tegemist riikliku järelevalve käigus võetud proovi mittenõuetekohasusega (Delvotest).

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Vead, mis ei mõjuta toorpiima kvaliteeti			Vead, mis mõjutavad toorpiima kvaliteeti viisil, mis põhjustab toorpiima kvaliteedikriteeriumide ületamise st. geomeetrilise keskmise ületamise bakterite üldarvu ja soomaatiliste rakkude arvu osas; antibiootiliste jääkainete esinemine turustatud toorpiimas. Otseturustatavas toorpiimas Staphylococcus aureuse kehtestatud piirnõorm ületatud
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on hõlmanud üksnes kontrollitavat karja	Rikkumine on hõlmanud kahte karja	Rikkumine on hõlmanud kolme karja	Rikkumine on hõlmanud rohkem kui kolme karja
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Rikkumise kestvust pole võimalik kindlaks määrata	Rikkumine on ühekordne	Rikkumine on korduv	Rikkumine on pidev ja käitleja ei taha nõuet täita

NÕUE 16: Kuni tarbijale müüginii tuleb mune hoida puhtalt, kuivalt, lõhnabalt, löökide eest efektiivselt kaitstult ja otsese päikese eest varjus.

EPN määrus (EÜ) 853/2004 III lisa X jagu I peatükk punkt 1

Kontrollitakse esmatootjaid, kes turustavad mune otse tarbijale või pakkekeskusesse.

Antud nõude puhul kontrollitakse munade hoiustamistingimusi.

Hoiutingimuste mittetäitmine võib põhjustada munade kvaliteedi languse ja/või nende muutumise inimeste tervisele ohtlikuks (saastumise tagajärjel).

Nõuetekohane muna on normaalse kujuga, puhas, ilma kahjustusteta (terve koorega), võõrlõhnade- ja lisanditeta.

Munade kvaliteediklassidesse liigitamine toimub tunnustatud pakenduskeskustes ja seda antud juhul (farmi tasemel) ei kontrollita. Kuid kui tahetakse toota inimeste jaoks mõeldud mune, peavad need A-klassi kvaliteediomadustele vastama. Selleks on oluline tagada munade õiged hoiutingimused.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Tingimused nõuetekohase toidu tootmiseks ei ole täies ulatuses tagatud, esineb üksikuid puudujääke. Toit ei ole jõudnud turule	Ei ole tagatud tingimusi nõuetekohase toidu tootmiseks ja toit ei ole turule jõudnud	Ei ole tagatud tingimusi nõuetekohase toidu tootmiseks ja toit on tagasi kutsutud	Ei ole tagatud tingimusi nõuetekohase toidu tootmiseks ja toitu ei ole tagasi kutsutud
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on toimunud ühes tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 2 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 3 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 4 või enamas tootmisüksuses
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Rikkumise kestvust pole võimalik kindlaks määrata	Rikkumine on ühekordne	Rikkumine on korduv	Rikkumine on pidev ja käitleja ei taha nõuet täita

NÕUE 17: Sööta tuleb käidelda ohutult, puhastel pindadel ja puhaste seadmetega ning hoida eraldi ohtlikest ainetest, et vältida sööda saastumist. Tuleb tagada sööda õige jaotamine.

Alus: EÜ nr 183/2005 I lisa A osa I peatüki punkt 4e ja III lisa punkt 1 ja 2

Nõude rikkumisel tekib saastumine ohtlike ainetega või nende ainetega, mis teisele loomaliigile on keelatud. Loomadele võib sööta vaid neile ettenähtud sööta. Kui sööt ei jõua sihtloomadele, võivad loomad saada söödast neile keelatud söödalisandeid või võivad saada söödalisandeid suuremas koguses kui neile lubatud.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
		Käitlemiseks kasutatavad seadmed ja pinnad on puhastamata		Sööta käideldakse koos ohtlike ainetega ja sööt on saastunud ----- Loomagrupile on antud neile mitte ettenähtud söödalisandeid sisaldavat sööta või söödalisandi kogus ületab päevase maksimaalselt lubatud koguse
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Puhastamata vahenditega käideldud sööta söödetakse oma loomadele		Puhastamata vahenditega käideldud sööta on turustatud ----- Saastunud sööta on söödetud oma loomadele ----- Loomi/loomade saadusi pole turustatud	Saastunud sööta on turustatud Loomi/loomade saadusi on turustatud
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Seadmed ja hooned puhastatakse		Söötmine lõpetatakse	Jätkatakse söötmist

NÕUE 18: Söödakäitlejad peavad arvet eelkõige järgmise üle:

a) taimekaitsevahendite ja biotsiidide kasutamine;

b) geneetiliselt muundatud seemnete kasutamine;

c) iga sissetulnud sööda allikas ja kogus ning iga väljaläinud sööda sihtkoht ja kogus.

Alus: EÜ nr 183/2005 I lisa A osa II peatüki punkt 2; EÜ nr 178/2002 art 18 lg 2 ja 3

Nõude rikkumisel pole võimalik tagasi kutsuda saastunud sööta, kui ei tea, kellelt on sööt saadud või kellele edasi tarnitud. Sellega on seatud ohtu inimeste ja loomade tervis. Võib ilmned, et taimekaitsevahendi või biotsiidi tootmisel oli tekkinud kõrvalekalle või geneetiliselt muundatud seemned olid saastunud kasvatamiseks keelatud seemnetega. Kui nende kasutamise üle arvet ei peeta, pole hiljem enam võimalik ohu allikat kindlaks teha. Loomad söövad saastunud sööta ja on tekkinud oht nii loomade kui inimeste tervisele.

	1	2	3	4
Tõsidus	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Üksikud puudused arvepidamises.		Peetakse arvet, aga jälgitavus pole tagatud.	Ei peeta arvet või on esitatud valeandmeid.
Ulatus	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
		Taimekaitsevahendite ja biotsiidide kasutamine pole fikseeritud. Ei ole teada välja läinud/ sisse tulnud sööda kogus.		Sisse tulnud sööda allikat ja välja läinud sööda sihtkoht pole teada; GM seemnete kasutamine pole fikseeritud.
Püsivus	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Viga, mis on parandatav.			Viga, mis ei ole parandatav (pole arveid alles, ei saa sealt infot ja seega tagada jälgitavust).

NÕUE 19: Hankida ja kasutada tohib üksnes sööta, mis pärineb Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EÜ) nr 183/2005 alusel registreeritud ja/või tunnustatud söödakäitlejatelt.

Alus: EÜ nr 183/2005 artikli 5 lõige 6

Nõude rikkumisel on oht, et isik, kellelt on hangitud sööt, ei ole teadlik söödale kehtestatud hügieeninõuetest ning ringlusse satub nõuetele mittevastav sööt, mis omakorda ohustab nii inimeste kui ka loomade tervist.

Registreeritud ja tunnustatud ettevõtete nimekiri on avalik ja leitav VTA kodulehelt MS Exceli failina. Kasutades otsingut (menüüst või klahvikombinatsioon Ctrl+F), on otsitav käitleja lihtsalt leitav.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
		Söödamaterjal		Segasööt
ULATU	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
		Sööta on ise kasutatud	Sööta on turustatud	
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Lõpetatakse sööda tarnimine registreerimata ettevõttest			Tarnitakse sööta edasi registreerimata ettevõttest

NÕUE 20: Käitleja peab tagama turuleviidava või loomadele söödetava toidu ja sööda vastavuse pestitsiidide jääkide piirnormidele Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EÜ) nr 396/2005 artikli 18 kohaselt.

EPN määrus (EÜ) nr 396/2005 art 18

Nõuet ei kontrollita loomsete esmatoodete tootmisel. Nõue ei kohaldu söödale seni, kuni määruse I lisas pole eraldi söödaks kasutatavaid tooteid välja toodud.

Piirnormi ületus ei avalda alati tervisele kahjulikku mõju. Piirnormid on seatud nii, et piirnormiga võrdses koguses taimekaitsevahendite jääkide organismi sattumine ei kahjusta tervist. Piirnormid on reeglina ADI väärtusest kümneid kuni sadu kordi väiksemad.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
		Pestitsiidide jääk on üle normi, kuid ei kujuta ohtu inimese tervisele	Pestitsiidide jääk on üle normi ja kujutab ohtu inimese tervisele ja toode on tagasi kutsutud	Prstitsiidide jääk on üle normi. ja kujutab ohtu inimese tervisele ja toodet ei ole tagasi kutsutud
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on toimunud ühes tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 2 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 3 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 4 või enam tootmisüksuses
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Rikkumise kestvust pole võimalik kindlaks määrata	Rikkumine on ühekordne	Rikkumine on korduv	Rikkumine on pidev ja käitleja ei taha nõuet täita

NÕUE 21: Käitleja peab tagama toidu jälgitavuse Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EÜ) nr 178/2002 artikli 18 kohaselt.

EPN määrus (EÜ) nr 178/2002 art 18; Toiduseadus § 23

Antud nõuet kontrollitakse kõigi esmatoodete tootmisel.

Esitatud nõue on vajalik, et toidukäitlejad:

1. suudaksid kindlaks teha, kellelt ja kellele on toodet tarnitud
2. kasutaksid süsteeme ja menetlusi, mis võimaldaksid kõnealust teavet pädevatele asutustele taotluse korral kättesaadavaks teha.

Nõue põhineb käsitlusel „üks samm tagasi – üks samm edasi“.

Säilitada tuleb vähemalt järgmised andmed:

1. Esmatooti nimetus ja partii tähistus
2. Turustamise koht
3. Turustamise aeg (kuupäev, vajadusel kellaeg);
4. Kogus .

Toidukäitlejad ei pea kindlaks tegema vahetuid tarbijaid, kui viimased on lõpptarbijad.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Jälgitavus toimib aga esineb väikseid puudusi	Jälgitavuses ühekordne viga	Jälgitavus ei toimi ja vead on korduvad	Jälgitavuse tagamiseks ei ole midagi tehtud ja/või on esitatud teadlikult valeandmeid
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on toimunud ühes tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 2 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 3 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 4 või enamas tootmisüksuses
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
		Rikkumine on ühekordne	Rikkumine on korduv	Rikkumine on pidev ja käitleja ei taha nõuet täita

NÕUE 22: Toidukäitleja vastutab käideldava toidu ning käitlemise nõuetekohasuse eest ja on kohustatud kasutama kõiki võimalusi selle tagamiseks. Isik on kohustatud abistama järelvalveametnikku õigusaktidega ettenähtud ülesannete täitmisel.

EPN määrus (EÜ) nr 178/2002 art 19; Toiduseadus §22 lg 1 ja § 48 lg 4

EPN määrus (EÜ) nr 852/2004 lisa I A osa punkt 6

Toidukäitlejad peavad järgima asjakohaseid ühenduse ja riiklike õigusaktide sätteid ohuohje kohta esmatootmises ja sellega seotud toimingutes.

Kui toidukäitleja peab vajalikuks või kui tal on põhjust arvata, et esmatoode ei vasta toiduohutusnõuetele, siis algatab ta viivitamata menetlused kõnealuse toidu kõrvaldamiseks turult, kui toit on kõnealuse esmakäitleja vahetu kontrolli alt väljunud, ning teatab sellest pädevatele asutustele. Kui toode võib olla juba tarbijani jõudnud, siis annab käitleja tarbijatele tõhusat ja täpset teavet toote kõrvaldamise põhjuste kohta ning toimetab tarbijatele juba tarnitud tooted vajaduse korral tagasi, kui muud meetmed ei ole piisavad tervisekaitse kõrge taseme saavutamiseks.

Toidukäitleja teavitab viivitamata pädevaid asutusi, kui ta arvab või kui tal on põhjust arvata, et toit, mille ta on turule viinud, võib kahjustada inimeste tervist. Käitlejad teavitavad pädevaid asutusi meetmetest, mis on võetud lõpptarbijaga seotud riski ärahoidmiseks, takista ega pidurda ühegi isiku siseriikliku õiguse ja õiguspraktika kohast koostööd pädevate asutustega, kui see võib ära hoida või kõrvaldada toidust tuleneva riski või seda vähendada.

Toidukäitlejad teevad pädevate asutustega koostööd seoses meetmetega, mis võetakse nende tarnitavast või tarnitud toidust tuleneva riski ärahoidmiseks või vähendamiseks.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
	Toit ei ole nõuetekohane kuid ei ole väljunud ettevõttest	Toit ei ole nõuetekohane kuid ei kujuta ohtu inimese tervisele. Toit on väljunud käitlemisettevõttest. Käitleja teeb koostööd järelevalveasutusega.	Rikkumine tõi või võib tuua kaasa ohu inimese tervisele. Toit on väljunud käitlemisettevõttest. Käitleja on algatanud toidu tagasi kutsumise turult. Käitleja ei ole rakendatavatest meetmetest järelevalveasutust teavitanud.	Rikkumine tõi või võib tuua kaasa ohu inimese tervisele. Toit on väljunud käitlemisettevõttest. Käitleja ei ole algatanud toidu tagasi kutsumist turult. Käitleja ei tee koostööd järelevalveasutusega
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Rikkumine on toimunud ühes tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 2 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 3 tootmisüksuses	Rikkumine on toimunud 4 või enamas tootmisüksuses
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
		Rikkumine on ühekordne	Rikkumine on korduv	Rikkumine on pidev ja käitleja ei taha nõuet täita

NÕUE 23: Söödakäitleja põhjendatud kahtluse korral, et sööt ei vasta söödaohutusnõuetele ja võib olla ohtlik inimese või looma tervisele, algatab ta kohealt sööda käitlemisest eemaldamise, teavitab sellest viivitamata Veterinaar- ja Toiduametit (VTA) ning teeb VTAgast koostööd.

Alus: EÜ nr 183/2005 178/2002 art 20; Söödaseadus § 4 lg 7

Nõude rikkumisel on oht, et turustatud või ostetud ohtlikku sööta ei kõrvaldata või ei suudeta ise (näiteks pole selleks piisavalt pädevust) kogu ahelast kõrvaldada.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
			Ohtliku sööda kahtlusest ei ole teavitatud VTAd.	
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Meetmed ohtliku sööda käitlemisest eemaldamiseks on kohealt tarvitusele võetud.		Ohtlikku sööta on ise kasutatud.	Ohtlikku sööta on turustatud.
PÜSIVUS	Kohealt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Pärast kahtlusele kinnituse leidmist lõpetati söötmine/sööta pole kasutatud.	Ohtlik sööt on võimalik käitlemisest eemaldada.		Turustatud sööta ei ole võimalik käitlemisest eemaldada.

4. TSE KM 12

NÕUE 24: Põllumajandusloomadele ei tohi sööta neile keelatud loomset proteiini.

Alus: EÜ nr 999/2001 Artikkel 7, lisa IV

Nõude rikkumisel on oht, et loomadele keelatud loomse proteiini söötmisel loomad haigestuvad (nt TSE). Nõude rikkumine ohustab nii loomade kui inimeste tervist.

Põllumajandusloomadele on keelatud sööta mäletsejalistelt saadud želatiini, hüdrolüüsitud valke (va mittemäletsejaliste kehaosadest ja mäletsejaliste toornahkadest saadud) ja töödeldud loomseid valke (liha- ja kondijahu).

Lisaks on mittemäletsejalistele keelatud sööta:

- verejahu

Lisaks on mäletsejalistele keelatud sööta järgmisi proteiine:

- kalajahu (va võõrutamata mäletsejalistele kalajahu sisaldav täispiimaasendaja);
- verejahu;
- veretooteid;
- loomset päritolu dikaltsiumfosfaati ja trikaltsiumfosfaati

Võõrutamata mäletsejalistele on kalajahu sisaldav täispiimaasendaja ette nähtud selleks, et täiendada või asendada enne võõrutuse lõppemist pärast ternespiima antavat piima.

Võõrutamata mäletsejaline- nii kaua kui antakse nt oma vasikale täispiimaasendajat on ta võõrutamata vasikas.

Želatiin- naturaalne lahustuv valk, želeeriv või mitte, mis on saadud loomade kontidest, toornahkadest, soontest ja kõõlustest toodetud kollageeni osalisel hüdrolüüsil.

Hüdrolüüsitud valgud- loomsete kõrvalsaaduste hüdrolüüsi teel saadud polüpeptiidid, peptiidid, aminohapped ja nende segud.

Verejahu- verest kuumtöötlemisega saadud toode.

Kalajahu- töödeldud loomne valk, mis on saadud mereloomadest, va mereimetajatest.

Veretooted- verest või verefraktsioonidest saadud tooted, va verejahu.

Söödakäitleja peab esitama lubatud loomseid proteiine sisaldava sööda tootmise ja söötmise loa taotluse juhul kui ta:

- a) toodab lubatud loomseid proteiine sisaldavat sööta turule viimiseks
- b) peab mäletsejalisi ja mittemäletsejalisi loomi ning söötab mittemäletsejalistele loomadele lubatud loomseid proteiine sisaldavat sööta
- c) peab mäletsejalisi ja mittemäletsejalisi loomi ning toodab ise ja söötab mittemäletsejalistele loomadele lubatud loomseid proteiine sisaldavat sööta
- d) söötab võõrutamata mäletsejalistele kalajahu sisaldavat täispiimaasendajat

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
				Sööt sisaldab loomaliigile keelatud loomset proteiini
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
	Sööta pole söödetud		Keelatud loomset proteiini sisaldavat sööta on loomadele söödetud	
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
	Sööt eemaldatakse käitlemisest			Sööta ei eemaldata käitlemisest

NÕUE 25: TSE esinemise kahtluse või diagnoosimise korral tuleb koheselt teavitada Veterinaar- ja Toiduametit ning järgida TSE tõrje tegevusjuhendit.

Transmissiivsed spongiformsed entsefalopaatiad (edaspidi TSE) on kõik loomadel esinevad infektsioosse proteiini ehk priooni tekitatud spongiformsete ajukahjustustega kulgevad ning surmaga lõppevad haigused. Veistel esinevat TSE-d nimetatakse **veiste spongiformseks entsefalopaatiks (bovine spongiform encephalopathy) (edaspidi BSE)**. Lammastel ja kitsedel esinevat TSE-d nimetatakse **skreipiks** ning seda tuntakse TSE-dest kõige kauem. Kliiniliselt iseloomustavad TSE-d järgmised progresseeruvast ajukahjustusest tingitud käitumusmuutused ja närvinähud: kartlikkus, ülitundlikkus helisignaalide ja muude välisärritajate suhtes, liikumise koordineerimatus, lihaste tõmblused, sage komistamine ja kukkumine. TSE on progresseeruva iseloomuga haigus, mille peiteperiood võib kesta aastaid ja mis lõpeb pärast kliiniliste tunnuste ilmnemisest mõne kuu möödumist haige looma surmaga.

Kui loomapidaja kahtlustab ühel või mitmel tema karja kuuluval veisel BSE-d, peab ta kohe kutsuma veterinaararsti ning peab BSE esinemise kahtluse või diagnoosimise korral koheselt teavitada Veterinaar- ja Toiduametit ja järgima TSE tõrje tegevusjuhendit. Elusa, ise surnud või tapetud veise puhul võib kahtlustada BSEd, kui loomal on olnud või on neuroloogiliste ja käitumuslike kliiniliste tunnustega progresseeruv haiguspilt või kui tema seisund kesknärvisüsteemi talitluse häirete tõttu pidevalt halveneb; ja kui ei ole võimalik kliiniliste või muude uuringute, ravile reageerimise või laborianalüüside põhjal panna mõnda muud kindlat diagnoosi.

Veistel esinevad BSE ehk rahvakeeli „hullu lehma tõvele“ viitavad spetsiifilised haigustunnused: Loomad on kartlikud, hirmunud, vahel agressiivsed. Nad muutuvad ülitundlikuks ja erutuvad helisignaalide või muude ärritajate peale, esineb naha väristamine (kaela- ja turja piirkonnas). Üheks klassikaliseks haiguse kliiniliseks tunnuseks on loomade paaniline hirm ukseavade ees ning neid on väga raske sundida neist läbi minema. Liikumisel loomad koperdavad ja komistavad ning kukuvad sageli. Loomadel esineb tagakeha nõrkus ja suureneb valutundlikkus.

Kui loomapidaja kahtlustab ühel või mitmel tema karja kuuluval lambal või kitsel TSE-d peab ta kohe kutsuma veterinaararsti ning peab TSE esinemise kahtluse või diagnoosimise korral koheselt teavitada Veterinaar- ja Toiduametit ja järgima TSE tõrje tegevusjuhendit. Elusa, ise surnud või tapetud lamba või kitse puhul võib kahtlustada TSEd, kui loomal on olnud või on järgmised haigustunnused ja kui ei ole olnud võimalik kliiniliste või muude uuringute, ravile reageerimise või laborianalüüside põhjal panna mõnda muud kindlat diagnoosi:

- neuroloogiliste ja käitumuslike sümptomitega progresseeruv haiguspilt,
- üldseisundi järkjärguline halvenemine kesknärvisüsteemi häirete tõttu või
- tugev sügelus, mille põhjust ei ole võimalik kindlaks teha.

Lammastel ja kitsedel esinevad skreipile (ehk „kratsimistõvele“) viitavad spetsiifilised haigustunnused:

Klassikalisteks kliinilisteks tunnusteks lammaste skreipi puhul on koordinatsioonihäired, maneežliikumine, pea ja kaela rigiidsus (jäikus), lihaste värin, naha kihelus. Haiged loomad näksivad ja nühivad kihelevaid kohti mitmesuguste esemete vastu.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
		Ei ole tekkinud haiguskahtlust, kuid ei suuda rahuldavalt selgitada haigusest teatamise menetlust.	Ei ole teavitanud veterinaararsti vaatamata karja ühe või mitme looma olulistele haigustunnustele.	Ei ole teavitanud veterinaararsti, kuigi ühel või mitmel loomal karjas on spetsiifilised haigustunnused.
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
		Rikkumine on hõlmanud üksnes kontrollitavat karja.	Rikkumine on hõlmanud kahte karja.	Rikkumine on hõlmanud kolme või rohkem karja.
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
		Uue karja omanik (kari on loodud mitte rohkem kui ühe kuu eest).	Uue karja omanik (kari on loodud mitte rohkem pool aastat tagasi).	Kestust ei ole võimalik kindlaks määrata ja/või põllumajandustootja ei kutsunud veterinaararsti.

5. LOOMAHAIGUSTEST TEATAMINE KM 13 - 15

NÕUE 26: Lisas I nimetatud loomataudi kahtluse korral tuleb viivitamatult teavitada piirkonda teenindavat volitatud veterinaararsti või järelvalveametnikku.

EN direktiiv (EÜ) nr 2003/85 art 3; EN direktiiv (EMÜ) nr 119/1992 art 3; EN direktiiv (EÜ) nr 75/2000 art 3

Lisa I

- a. Suu- ja sõrataud
- b. Veiste katk
- c. Väikemäletsejaliste katk
- d. Sigade vesikulaarhaigus
- e. Lammaste katarraalne palavik
- f. Hirvede episootiline hemorraagia
- g. Lammaste ja kitsede rõuged
- h. Vesikulaarne stomatiit
- i. Sigade aafrika katk
- j. Nodulaarne dermatiit
- k. Rifti oru palavik

Loomaomanik ja iga isik, kes hooldab loomi, saadab loomi transportimisel või valvab loomi, on kohustatud pädevale asutusele või riiklikule veterinaararstile viivitamatult teatama suu- ja sõrataudist, veiste katkust, väikemäletsejaliste katkust, sigade vesikulaarhaigusest, lammaste katarraalsest palavikust, hirvede episootilisest hemorraagiast, lammaste ja kitsede rõugetest, vesikulaarsest stomatiidist, sigade aafrika katkust, nodulaarsest dermatiidist, Rifti oru palavikust või selle kahtlusest, ning hoidma nakatunud või nakkuskahtlasi loomi eemal kohtadest, kus ülejäänud vastuvõtlikel loomadadel oleks oht nakatuda või puutuda kokku haigustekitajaga.

Veterinaararsti kohalekutsumine või teatamine peab toimuma kohe, kui kõnesolevate haigustele vastuvõtlikul liigi loomal täheldatakse loidust, isutust, kõrget temperatuuri ning järgmisi haigustunnuseid.

1. Suu- ja sõrataud on väga nakkav, ägedalt kulgev kodu ja uluksõraliste viirushaigus, mida iseloomustab haavanduvate villide teke suuõõne ja keele limaskestas, ninapeeglil, sõravahes ja – piirdel ning udaral, vahel ka, raske südame- ja skeletilihaste düstroofia.

Suu- ja sõrataud on oma ülikiire loomade nakatumise tõttu eriti ohtlik loomataud ning põhjustab suurt majanduslikku kahju. Haigus ei põhjusta loomade surma, kuid haiguse läbipõdenud loomad jäävad pikaks ajaks haigustekitaja edasikandjateks ja levitajateks põhjustades uusi taudipuhanguid.

Suu- ja sõrataudi puhul iseloomulikud tunnused:

-veistel intensiivne süljevool ja matsutamine, haavandid või villid keelel, suuõõnes, sõravahedes või udaral ning lüpsilehmadel piimatoodu piimatoodangu märgatav vähenemine;

-lammastel ja kitsedel mõõdukas süljevool, lonkamine

-sigadel vastumeelsus seista; liikumine roomates, toetudes randmeliigestele; ka võivad tekkida villid sõrgade ümber, kärsale, suu ümber või keelele.

2. Veiste katk on väga nakkuslik, ägedalt kulgev veiste paramüksoviroos, mis iseloomustub septitseemia, limaskestade põletikulis-nekrootiliste muutuste ja suure suremusega.

Haiguse inkubatsioonistaadium kestab 3-15 päeva. Sõltuvalt viirustüvest, loomaliigist, tõust ja immuunseisundist võivad kliinilised tunnused olla väga erinevad ja ka haiguse kulg olla kas üliäge, äge või krooniline. Haigus algab järsu palaviku tõusuga 41-42°C, vahel limaskestade hüperreemia ning noorloomadel ja vastsündinutel võib tulemuseks olla kiire surmlõpe. Teisel, kolmandal haiguspäeval tekib haigusele tüüpiline suuõõne kahjustus, mille korral suuõõne limaskestas moodustuvad hallikasvalged sõlmekesed, mis lõhkevad ja jätavad asemele veritseva põhjaga erosioonid. Suust eritub vinavat sülge, tekivad ülemiste hingamisteede ja silmade põletik. Silmad muutuvad ülitundlikuks valguse suhtes, vahel täheldatakse silma sarvkesta tuhmumist. Haiguse arenedes ilmnevad haigel loomal tugev kõhulahtisus, mis iseloomustub haige loomal kiiresti areneva nõrkuse ja kõhnumisega. Nad ei suuda enam püsti seista, lamavad väljasirutatud jäsemetega ning surm saabub 4-10. haiguspäeval. Kitsedel ja lammastel on haigustunnused sarnased veistele, sigadel võib esineda konjunktiviit ja tugev kõhulahtisus.

3. Väikemäletsejaliste katk on väga nakkuslik, ägedalt kulgev lammaste ja kitsede paramüksoviroos, mis iseloomustub limaskestade põletikulis-nekrootiliste muutuste, kopsupõletiku ja suure suremusega.

Haiguse inkubatsioonistaadium kestab 3-10 päeva. Haigus algab järsu palaviku tõusuga ja seoses sellega tekivad üldseisundi muutused: rahutus, depressioon, isutus, ninapeegel muutub kuivaks, kitsedel karv läiketuks. Ninast eritub seroosset nõret, mis muutub limas-mädaseks ja kuivab korpadena ninaava ümber. Väikesed nekrotiseerunud alad nina limaskestas. Silma sidekesta põletik, korbade kolmandal silmalaul. Nekrootiline suulimakesta põletik ja vinav lehk suust. Tugev mitteverine kõhulahtisus. Bronhopneumooniaga kaasneb köha ja see on üheks sagedaseks tunnuseks väikemäletsejaliste katku korral. Haigestumisele kaasnevad dehüdratatsioon, kõhnumine, hingeldus ja surmlõpe 5-10 päeva jooksul. Tiinetel loomadest võib kaasneda abort. Sõltuvalt viiruse virulentsusest ja tabanduvate loomade vastupanuvõimest võib esineda ka vähemilmekamaid haigusvorme, mille puhul kliiniline pilt on mõõdukam ja surevus varieerub 0-90% vahel.

4. Sigade vesikulaarhaigus on nakkuslik enteroviiruse, mis iseloomustub ägeda kulu, palaviku ja villilise lööbega kärsal, sõravahes, piirde- ja päkanahal.

Haiguse peiteperiood kestab 2-7 päeva. Sigade vesikulaarhaiguse kliinilised tunnused sarnanevad suu- ja sõrataudile. Haigust iseloomustab ägedal kulul kehatemperatuuri tõus sigadel 41-42°C, äkki tekkiv longe ja ulatuslikud nahakahjustused villikeste näol kärsal, jäsemete distaalsetel osadel nahal ja udaral ja 10% loomadest ka suu limaskestal. Villide lõhkemisel tekivad erosioonid, raske sõrakahjustuse korral võib sarvtohl ära tulla. Raske kulu korral kaasneb kõhulahtisus, emiste haigestumisel tiinuse lõppjärgus abordid ja surnud põrsaste sündimine. Kliinilised tunnused on ilmekamad põrsastel, kellel vahel täheldatakse ka närvinähte.

5. Lammaste katarraalne palavik on mittekontaginoosne mäletsejaliste, peamiselt lammastel esinev reoviiruse, mis iseloomustub palaviku, keele ja suuõõne limaskesta venoosse hüperreemia ning nekrootilise haavandumise, sõrapõletiku ja skeletilihaste düstroofiaga. Tegemine on viirusliku transmissiivse sesoonse haigusega, mis kandub edasi Culicoides perekonna putukate vahendusel. Haigusele on vastuvõtlikud lambad veised, kitsed, dromedarid, ulukmäletsejalised. Kliiniliselt haigestuvad ainult lambad, kusjuures raskemini põevad talled. Haigustekitaja võib levida emalt lootele ja pole välistatud ka spermaga levik. Uutes taudikolletes

võib letaalsus tõusta kuni 90%-ni, püsikolletes kulgeb taud healoomulisemalt ja suremus ei ületa tavaliselt 10%-i.

Haiguse inkubatsioonistaadium kestab 5-20 päeva. Kliinilised tunnused ägeda kulu korral lambal on kõrge palavik (42°C), depressioon, suulimaskesta põletik, suust eritub sülg, ninast seroosset või mäda eksudaati. Tursunud, põletikuline keel on tumesinise värvusega ja ulatub suust välja. Selle tunnuse alusel kutsutakse haigust ka tõlkes sinikeeleks (Bluetongue ingl.k.). Haigetel lammastel tekib longe, tingitud koroniidist, pododermatiidist ja müosiidist. Komplikatsioonidena esineb kopsupõletik, tiinetel uttedel abordid. Lambad kõhnuvad, tekib villa väljalangemine ja haiguse raskemal kulu korral lõpeb surmaga. Veistel kulgeb haigus latentselt, ilma kliiniliste tunnusteta. Lahangul leitakse, et naha- ja lihastevaheline kude on põletikulised, turses, täitunud kollaka vedelikuga. Suuõõne ja keele limaskestad on põletikulised, kaetud verevalumite ja nekrootiliste haavanditega.

6. Hirvede epizootiline hemorraagia (EHD) on hirvede ja teiste mäletsejaliste nakkav viirushaigus, mille tekitajaks on *Reoviridae* sugukonna *Orbivirus* perekonda kuuluv viirus. Haiguse peiteaeg on kuni 40 päeva. Haigus kulgeb palavikuga, suu limaskestas tekkivate haavanditega, lonkega ja verise kõhulahtisusega. Esineb ka kliiniliste tunnusteta viirusekandjaid. Nakkus levib verd imevate sääseliste (*Culicoides*) vahendusel.

Haigus kulgeb palavikuga, suu limaskestas tekkivate haavanditega, haige looma lonkamisega ja verise kõhulahtisusega.

Kliinilised tunnused EHD ja lammaste katarraalse palaviku vahel on väga sarnased.

Valge-saba hirvedel võivad haigusele iseloomulikud tunnused ilmned umbes 7 päeva pärast nakatumist. Haigusele on iseloomulik äkiline algus. Hirved kaotavad esialgu söögiisu ja on hirmunud, haiguse süvenedes jäävad järjest nõrgemaks. Iseloomulikuks tunnuseks on kiire pulss, kiire hingamine ja palavik (nakatunud loomad seisavad sageli veekogudes, et vähendada kehatemperatuuri), lõpuks kaotavad teadvuse. Verevalumid ja hapnikupuudus veres põhjustavad sinise värvusega suu limaskesta, mistõttu on seda nimetatud ka siinikeele haiguseks. 8 kuni 36 tundi pärast kliiniliste tunnuste ilmumist ilmneb hirvedel šokitaoline seisund, nad muutuvad apaatsseteks ja surevad.

7. Lammaste ja kitsede rõuged on väga nakkuslik, ägedalt kulgev lammaste ja kitsede poksviroos, mis iseloomustub naha ja limaskestade papuloospustullosse lööbega. Haigusele on vastuvõtlikud lambad ja kitsed vaatamata soole, tõule ja vanusele. Raskemini haigestuvad 4 päeva kuni 10 nädala vanused talled. Harva on kitsede rõugeviirus põhjustanud kahjustusi ka küülikutel, põhjapõtradel ja inimesel. Rootsisis isoleeritud kitsede rõugeviirus põhjustas haigete kitsedega kokkupuutunud inimeste kätel rõugelaadset löövet. Haigestumus levipiirkonnas võib ulatuda 70-90%, suremus 10-100%.

Haiguse inkubatsioonistaadium kestab 5 päeva kuni 2 nädalat. Kliinilised tunnused lambal on kõrge palavik (40-42°C), depressioon, konjunktiviit ja naha kahjustused, mis algavad erüteemiga ja lähevad üle paapuliks. Papuloos-vesikulaarse vormi korral tekivad kahjustunud nahaaladele paksude korpadega kaetud alad. Nodulaarse vormi (kivirõuged) korral paapulid tihkenevad sõlmekesteks, mis haaravad kõiki nahakihte ja ka nahaalust kude. Mõlema vormi korral tekivad kopsudesse sõlmekesed, areneb bronhopneumoonia, millega kaasneb köha, nõrevoovõõrmetest, depressioon, isutus ja kurtumus. Pahaloomalise vormi korral tekib surmlõpe septitseemia, sekundaarsete infektsioonide või komplikatsioonide tagajärjel (abort, orhiit, tendovaginiit).

8. Vesikulaarne stomatiit on põllumajandusloomade äge, nakkuslik rabdoviroos, mis iseloomustub palaviku, villide tekkega suuõõne ja keele limaskestas ning jäsemete distaalsete osade nahal ja nisadel.

Haiguse peiteperiood on kuni 21 päeva. Kliinilised tunnused haigel loomal sarnanevad suu- ja sõrataudile, kusjuures tuleb arvestada, et hobused ei ole vastuvõtlikud suu- ja sõrataudile. Loomadel esineb intensiivne salivatsioon ja erineva suurusega täitunud või lõhkenud villid suu limaskestas. Piimalehmadel tekivad villid nisadel. Lisanduvad toodangulangus ja sekundaarsest infektsioonist tingitud udarapõletik, hobustel longe.

9. Sigade aafrika katk (Montgomery haigus) on väga nakkuslik ägedalt kulgev sigade viroos, mis iseloomustub palaviku, hemorraagilise diateesi, põletikulis-düstroofiliste ning nekrootiliste muutustega mitmesugustes elundites ja suure suremusega.

Viirus levib otsese kontakti korral haigete loomadega, kaudselt toorest sealihast sisaldavate jäätmete söötmisel sigadele ja küllalt olulist rolli etendavad bioloogilised siirutajad, kelleks on pehmed puugid perekonnast Ornithodoros.

Sigade aafrika katku inkubatsiooniperiood kestab 5-15 päeva. Haigus algab kõrge palavikuga (41-42°C), sead on apaatsed, isutud ja kogunevad kobarasse. Esineb konjunktiviit, nõrevoolum (vahel verine) sõõrmetest, samuti kõhukinnisus, vahel oksendamise ja verine kõhulahtisus. Surm saabub 1-7 päeval ja surevus võib ägeda vormi korral ulatuda kuni 100%. Juhul, kui loom tervistub, esineb temal vireemia vähemalt 40-60 päeva ja loom jääb viiruskandjaks. Viirust on isoleeritud tervistunud sigadelt isegi 6 kuud peale haiguse läbipõdemist.

10. Nodulaarne dermatiit on väga nakkuslik, ägedalt kulgev poksviroos, mis iseloomustub palaviku, nahaaluse sidekoe tursete, lümfadeniitide, seedetrakti ja hingamisteede limaskestas põletiku ning tihkete sõlmekete moodustumisega nahas ja limaskestades.

Viirusele on vastuvõtlikud veised, seebud, pühvlid, orüksid, kaelkirjakud ja impalad ning viirus on võimeline paljunema ka lammaste ja kitsede organismis. Nakkusallikaks on haiged või viirusekandjad loomad ja levib viirus ainult putukvektorite kaasabil, kelleks on verdimevad putukad, nendest olulisemad on pistesääsklased ja pistekärbsed.

Haiguse peiteperiood on 12 päeva (kuni 28 päeva), esimesed nahamuutused toimuvad infektsiooni organismi tungimise kohal.

Nodulaarse dermatiidi kliinilised tunnused on järgmised: palavik (tavaliselt 40 - 41,5°C), depressioon, isutus, suurenenud süljeeritus, nõrevoolum ninast ja silmadest, piimatoodangu järsk langus, kõhnumine, 2 päeva peale palaviku teket moodustuvad nahal valulikud 1-3 cm (0,5-10 cm) diameetriga ja 1-2 cm paksused sõlmekesed, silmatorkavaimad on need sõlmekesed ninamokapeeglil, nina, selja, jäsemete, saba, udara, lahkliha, munandikoti, silmalaukude ja kõrvade sisepinna nahas ning nina ja suu limaskestal, longe kõõlustuppede põletiku ja nekrotiseerumise ning jäsemete ja rinnakupiirkonna turses tagajärjel, tabandanud nahaalasid varustavate lümfisõlmede turses (mõõtmised võivad suurenedada 4-10X), vahel absdeerumine, harvem kopsupõletik ja düspnoe, seedehäired, abort (lootel võivad esineda nahakahjustused), keratiit, konjunktiviit, süljevoolum (suu- ja ninaõõne limaskestas kahjustumisel).

11. Rifti oru palavik on veiste, kitsede, lammaste, ulukmäletsejaliste, antiloopide ja gnuude ning mitmesuguste näriliste nakkav viirushaigus. Rift Valley palavik levib verd imevate sääseliste vahendusel, kelle organismis viirus paljuneb.

Haiguse peiteaeg on kuni 30 päeva. Haigus kulgeb palavikuga, isutusega, abortidega ja noorloomade kõrge suremusega. Kitsedel, lammastel ja sigadel kulgeb haigus oksendamisega ja nõre eritumisega ninast, veistel esineb tugev süljevoolus ja kõhulahtisus.

Kliinilised tunnused korral täiskasvanud veistel on palavik 40-41 °C, intensiivne salivatsioon, isutus, nõrkus, kõhulahtisus, roe vinav, piimatoodangu langus, abortide arv karjas võib tõusta kuni 85% ja suremus 10%. Vasikatel tõuseb palavik kuni 40-41 °C, suremus 10 kuni 70%.

Lammastel, kitsedel ja sigadel palavik kuni 40-41 °C, limasemädane nõre eritumine ninast, oksendamine, tiinetel uttedel abort kuni 100%, suremus 20-30%, talledel palavik kuni 40-42 °C, isutus, nõrkus, surmlõpe 36 tunni möödudes nakatumisest, suremus alla nädalavanustel talledel kuni 90%, vanematel kuni 20%.

Inimestele on iseloomulikuks gripilaadne haigestumine, palavik 37,8-40 °C, peavalu, lihasevalu, nõrkus, iiveldus, kõhuvalud ja valgusekartus.

	1	2	3	4
TÕSIDUS	Mõju nõude eesmärgile praktiliselt puudub	Mõju nõude eesmärgile on vähene	Mõju nõude eesmärgile on oluline	Mõju nõude eesmärgile on väga suur
		Ei ole tekkinud haiguskahtlust, kuid ei suuda rahuldavalt selgitada haigusest teatamise menetlust.	Ei ole teavitanud veterinaararsti vaatamata karja ühe või mitme looma olulistele haigustunnustele.	Ei ole teavitanud veterinaararsti, kuigi ühel või mitmel loomal karjas on spetsiifilised haigustunnused.
ULATUS	Ei oma mõju kogu tegevusele	Mõjutab vähe kogu tegevust	Mõjutab oluliselt kogu tegevust	Mõju väljub ettevõttest
		Rikkumine on hõlmanud üksnes kontrollitavat karja.	Rikkumine on hõlmanud kahte karja.	Rikkumine on hõlmanud kolme või rohkem karja.
PÜSIVUS	Koheselt eemaldatav mõju	Kergesti eemaldatav mõju	Raskesti eemaldatav mõju	Püsiv mõju
		Uue karja omanik (kari on loodud mitte rohkem kui ühe kuu eest).	Uue karja omanik (kari on loodud mitte rohkem pool aastat tagasi).	Kestust ei ole võimalik kindlaks määrata ja/või põllumajandustootja ei kutsunud veterinaararsti.